

ДАНИЦА ЧАДИКОВСКА
Филозофски факултет
Скопје

УДК 37:807(497,17)

КЛАСИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО СР МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Во СР Македонија класичните јазици во средното образование се застапени во културолошката струка со недоволен број часови и само латинскиот јазик во природно-математичката, здравствена и ветеринарната струка. Се прават напори за отворање на класични паралелки. Во високото образование застапеноста на класичните јазици е незадоволителна.

Во секое друштво во сите сегменти на животот присутни се постојани промени, па така и образованието, како важна и нераздвојна компонента на општествениот живот, а секако со цел за постигнување повисоки резултати, зависно од барањата на времето, подложно е на постојани промени. Тоа, образованието се реформирало и порано, но, чинам, во повоениов период многу почесто. За тоа е заслужен брзиот развој на техничките науки, што од своја страна бара образованије далеку поинакво од образованието до пред педесетина години. Ако до минатиот век, па и првата половина на овој век луѓето биле свртени кон хуманитарното образование, денес очите на светот се свртени кон техниката, која треба да му овозможи опстанок на сè поголемиот број население. Па сепак и покрај тоа, ова општество не може а да не му даде достоинствено место и на хуманитарното образование, зашто инаку човекот ќе се отчовечи и зашто не може иднината да се темели на ништо, зашто не може да има напредок ако не се знаат достигнуањата на минатите векови, зашто катовите и покривот не можат да лебдат во воздух; тие треба да се потпираат на темели, чиј потенцијал треба добро да го познаваме. Ако уште Сенека рекол „ars longa, vita brevis“, ние денес со право ќе кажеме „ars longissima, vita brevis“ и не можеме да очекуваме еден човек да ги осознае нештата и од областа на економијата или технологијата или градежништвото, да речеме, и во исто време да се занимава со продлабочено учење на латинскиот и старогрчкиот јазик. Тоа е невозможно. Но, ние тука, коишто добро го знаеме значењето и вредноста на класичното образование, бранејќи ја нашата кауза, се разбира не заради нас самите, а со фактот дека денес со средно и високо образование е опфатена далеку поширока популација

одошто до пред неколку десетици години, ќе настојуваме еден дел од тој голем број ученици да следи и вакво образование, за да во даден момент можат да притекнат во помош на оние што имаат потреба да се послужат со податоците од богатата ризница на знаења предадени на класичните јазици, а не се во можност сами тоа да го сторат бидејќи се занимаваат со друга област. За жал, во нашава република немаше секогаш доволно разбирање за важноста на ваквото образование, така што во текот на изминативе четириесетина години, иако непрестано се укажува на потребата, класично образование постоеше во два наврати: од 1984 до 1956 година и од 1976 до 1982 година и тоа по една паралелка во Републиката во двата периоди. И бидејќи така малкубројно и измолено со голема мака остануваше анемично, па и најмала реформа успеваше лесно да го уништи. За среќа, во периодот од 45 до 82 години постоеше гимназиското образование, кое опфаќаше голем број ученици, кои, ако не од двата класични јазици, добиваа основа барем од едниот. – латинскиот јазик со два часа седмично во две години. Со тие *elementa* учениците можеа да се вклучуваат во високото образование каде основните познавања на латинскиот јазик се неопходни, како филозофскиот, филолошкиот, правниот, медицинскиот факултет. И на другите факултети, студентите што настапуваа со гимназиско образование беа секогаш поуспешни од своите колеги што настапуваа со средно стручно образование. Секако дека за тоа не бил единствено заслужен латинскиот јазик, но и тој, со своите постулати за редовност, систематичност и прецизност придонесувал за правилниот развој на учениците. Во тој период латинскиот јазик се учеше и во медицинските училишта со два часа седмично во една година – можеби доволно за оне ученици што се вклучуваа во работата со средно образование, но недоволно за иден лекар.

Со законот за насочено образование, кој во СРМ се примени дури во учебната 1982/82 учебната година, местото на класичното образование изгуби во две димензии: значително се намали бројот на учениците што латинскиот јазик го учеа колку-толку, а престана да суштествува и класичната гимназија, односно паралелка, во која класичните јазици имаа значајно место – латинскиот јазик беше застапен со по три часа седмично во I и II клас, четири во III и пет часа во IV клас. Оваа реформа на образованието резултираше со укинување на општообразовните училишта, односно гимназиите, од кои иако нестручни училишта се регрутираше средношколски кадар за културните институции – библиотеките, музеите, глеариите, архивите. Во реформираното образование се изготви наставен план и програми за образување на ваков кадар; тоа беше културолошката струка. Во Македонија само едно

училиште во главниот град беше со оваа струка и по една до две, а најмногу три паралелки во еднаесет центри во внатрешноста на Републиката. Наставниот план на културолошката струка од настанувањето на структурата па до денес не престана да се менува, а со тоа се менуваше бројот на часовите по класичните јазици. Отпрвин постоеја паралелки со изборна програма по латински и старогрчки во I и II клас, па потоа ги укинаа. Во завршната фаза беа два профила: еден само со латинскиот јазик и друг со двата јазици. Потоа се вовеле и старогрчкиот во двата профила со по три часа во двете години и на крајот со по три во III и два во IV клас. Ваков статус имаат и сега класичните јазици во класовите што работат по старите наставни планови.

Што се однесува до реализација на програмите по класичните јазици, таа беше на висина само во главниот град. Во другите градови не можеше да се организира солидна настава од редица причини: во најголем број центри немаше класични филозофи, така што наставата по латински јазик во најдобар случај ја реализираа незавршени студенти на класична филологија и романски филолози, а многу често историчари и историчари на уметноста – кадри сосем несоодветни за настава по јазик. Со старогрчкиот јазик положбата беше уште полоша; или беше незастапен или наставата ја изведуваа лица без никаква едукација за наставна работа. Во тој однос се нудеше помош од страна на средношколските наставници во Скопје, но помошта не беше прифатена поради законски пречки. За неуспехот на културолошката струка допридонесуваа и отсуството на учебници по овие предмети на мајчин јазик.

Задоволувајќи се и со ваквиот обем на класичните јазици, стручњаци за класичните јазици со голем ентузијазам работеа на одржување на структурата: изработија учебници, одржуваа советувања и семинари, испраќаа материјали што на недоволно стручните наставници ќе им помогнат за поквалитетно изведување на наставата; во меѓувреме и студентите што изведуваа настава ги завршија студиите и се чинеше дека културолошката струка ќе застане на здрави нозе. Требаше уште сосем мала корекција во однос на распространетоста на паралелките, односно тие да се концентрираат во пет наместо во еднаесет центри во внатрешноста за да биде кадровската опременост на висина. Но усвојената концепција на насоченото образование, за која Институтот за класични студии не беше консултиран, измени многу нешта. Заради округнување на структурите, културолошката и просветната струка се споија во една – културолошко-просветна струка со два профила: културолошки техничар и соработник во воспитно-образовниот процес. Заради приближување на на-

ставните планови на двата профила, од наставниот план на културолошкиот техничар се отфрли старогрчкиот јазик, а на негово место се воведо математика. Наставните планови на усовршената концепција се применуваат од оваа учебна година започнувајќи со I клас. Но, ако оваа концепција го заслабна класичното образование, таа придонесе за омасовување на латинскиот јазик со неговото воведување во природно-математичката струка, која опфаќа голем број ученици (2975) и во ветеринарната струка, со по два часа во една (прва) година. Така, сега во I клас латинскиот јазик го учат 2975 ученици од природно-математичка струка, 840 од здравствена и 315 од ветеринарна струка покрај 1715 ученици од III и IV клас од културолошката. Тоа е занемарлив дел од големиот број ученици опфатени во средното образование. Сега, по тринаесет години непрекинато присуство на старогрчкиот јазик во средното образование, што во класична гимназија, што во културолошка струка, престои опасност за две учебни години пак да настане пауза и да се скине, и така слаба, нишката на класичното образование, доколку настојувањата на Институтот за класични студии и Друштвото за антички студии на Македонија за отворање по трет пат класични паралелки не вродат со плод. Се чини дека во овој однос можеме да бидеме оптимисти зашто и во Комитетот за образование и во Републичкиот завод за унапредување на воспитанието и образованието постои разбирање за потребата од вакво образование.

За разлика од средното, класичното факултетско образование бележи континуитет еве од 44 години, макар што и врз него често се надвиснуваше Дамокловиот меч. Ова пак, иако така долготрајно, не е доволно продуктивно. Досега на Институтот за класични студии дипломирале неколку десетици студенти. Последниве неколку години на овие студии се запишува поголем број студенти, но еден дел од нив во текот на студиите се откажува. Причините за тоа секако се истите заради кои младите луѓе се откажуваат и од другите студии, но овде и уште повеќе поради тежината на студиите, иако во СИЗ-от за вработување лица со завршени вакви студии никогаш не чекале по неколку години како што е тоа случај со другите високошколски кадри. Поле за работа има и во главниот град и во внатрешноста. Во многу институции, каде класичен филолог е неопходен, како во Архивот на Македонија и во Институтот за македонски јазик и други, такви стручњаци не постојат. За жал, оние студенти што доаѓаат од внатрешноста, по завршувањето на студиите остануваат во Скопје и се вработуваат на несоодветни работни места и нивното класично образование останува неискористено, а наставата по класичните јазици во нивните родни градови останува не-

покриена, а и музеите се без класичен филолог, така потребен и во најмалиот музеј во нашава република.

Освен на Институтот за класични студии латинскиот или старогрчкиот јазик по избор го следат уште само студентите на Институтот за историја и Историја на уметност со архелогичка на Филозофскиот факултет и студентите од Катедрите за романска филологија и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет со минимален број часови и семестри; последниве дури бираат меѓу класичен јазик, старословенски и старотурски и голем број од нив се определуваат не според значењето на јазикот за нивната струка, туку според тоа кој од нив се положува со најмал вложен труд. На другите факултети, каде латинскиот па и основите на старогрчкиот јазик се значајни за успешно следење на студиите, како медицинскиот и правниот факултет, според нашите сознанија, никој не се ни запрашал како се снаоѓаат оние студенти кои во средното образование не учеле латински јазик. Сигурно никаде во светот, освен во Македонија, не се случува некој да заврши медицина, а во текот на своето образование никогаш да не го учел латинскиот јазик. Во некои европски земји во приемниот испит за правен факултет прво место има латинскиот јазик, а нашите студенти можат да полагаат дури и Римско право без да научиле и да читаат латински. И на едниот и на другиот факултет се прават чекори за воведување на странски јазик во наставниот план, што е за поздравување, макар што судентите со такви знаења би можеле да се здобијат и факултативно во Школата за странски јазици, зашто се подобро запознаени со потребата од познавање на еден светски јазик. Овие факултети, ако не се во можност да организираат настава по латински јазик, би можеле барем да бараат од запишаните студенти во текот на студиите да следат настава по овој јазик во траење од барем два семестри на Институтот за класични студии. На тој начин би им помогнале на студентите полесно и поуспешно да ја следат стручната настава на својот факултет.

Сè ова личи на жалопојка, но ако ние, макар што сме малку на број, вложиме повеќе усилби, класичните јазици ќе можат да го заземат она место што тие го заслужуваат.

RÉSUMÉ

Danica Čadikovska: L'ENSEIGNEMENT DES LANGUES CLASSIQUES DANS LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE MACÉDOINE

Jusqu' à la réforme d'enseignement secondaire en Macédoine, dont la réalisation était effectuée scolaire 1982/82, la langue latine était étudiée dans les lycées et les écoles des infirmières. Pendant ce temps là, il y avait des périodes (de 1948 à 1956 et de 1977 à 1982) où on enseignait des langues classiques dans certaines classes des lycées, dans les classes „classiques“. Aujourd' hui, la langue latine, ainsi que l'ancien grec ne sont étudiés que dans les classes préparant les élèves pour les professions concernant la culture. Le latin est enseigné, également, dans les écoles des infirmières, comme matière facultative. A partir de cette année scolaire (1989/90), une nouvelle réforme se réalise et on introduit le latin dans les classes vétérinaires et les classes des sciences naturelles. Mais on supprime le grec dans les classes préparant les élèves pour les professions concernant la culture. Le traitement du latin dans ces classes reste le même. Les dernières années, on fait des efforts pour renouveler les classes „classiques“, où l'enseignement des langues classiques sera renforcé et mis dans les cadres des écoles où il y a des classes, ainsi dites culturologiques.

A l'Université, les langues classiques sont étudiées en permanence à l'Institut des études classiques. A part cela, une des langues classiques est enseignée, au choix des étudiants, à l'Institut d'histoire et de philosophie, ainsi qu' à la Faculté de philologie.